

Emlékezés

Vönöczky Schenk Jakabra

(1876—1945)

Vönöczky Schenk Jakab nem megyénk szülötte, élete, tudományos munkássága azonban szorosan kapcsolódik Veszprém megyéhez. 1912-ben Ábrahámhegyen kis szőlőt és öreg présházat vásárolt, és amint ideje engedte, ide vonult vissza.¹ Gazdag irodalmi munkásságának tekintélyes része az ábrahámi magányban öltött végleges formát. Lényegesebb számunkra, hogy a Kis-Balaton madárvilágának megmentése elsősorban Vönöczky Schenk Jakab érdeme! Életét és munkásságát Ábrahámhegyen Csörgey Titusz egykori házában berendezett kiállítás mutatja be az utókornak.

Óverbáson született 1876. június 2-án.² Édesapja kőművesmester volt, aki Jakab fiából is iparost akart nevelni. Kis családi házuk kertje a Ferenc-csatornáig nyúlt le, a csatorna nádasainak gazdag madárvilága korán felkeltette Schenk Jakab érdeklődését.³ A madarak mellett a könyv volt a másik szenvedélye. Mindig tanulni, olvasni vágyott, de erre a családi házból nem igen volt lehetőség. Egyetlen könyv volt ott, a biblia.⁴ Magyarul Békéscsabán tanult meg, mint „cseregyerek”.^{4a} Tehetsége ugyan az elemi iskolában kiviláglott már, szülei azonban nem akarták taníttatni. Nagyanyja segítségével, aki útiköltséget adott neki, valósággal úgy szökött meg a szülői háztól és utazott Szarvasra, hogy elvégezze a gimnáziumot.⁵ Tehetségét felismerték, tanítványokat szereztek számára. Tanított, hogy tanulhasson. Gimnáziumi tanulmányai idején már maga tartotta el magát.⁶

Érettségi után a kolozsvári tudományegyetemre iratkozott be, ahol matematika-szakos tanárnak készült. Egyetemi hallgató korában ismerkedett meg dr. Tarján Tibor ügyvéddel, aki később a békéscsabai múzeum természetrajzi osztályának alapítója lett. Hatására kezdett tudományosan is foglalkozni a madártannal.⁷

Herman Ottó vezette akkor az Ornithológiai Központot.⁸ Hermant minden korszerű kutatás érdekelte. Mikor felvetődött, hogy pentados módszerrel, matematikai módszerrel kellene értékelni a madarak tavaszi érkezésének időpontjait, megfelelő embert keresett a feladatra.⁹

Schenk Jakab már 1896 óta levelezett az Ornithológiai Központtal és adatokat szolgáltatott a madárvonulások tudományos értékeléséhez.¹⁰ „Bizonyára ezekkel hívtam fel magamra a figyelmet, de talán még inkább dr. Almásy György németül írt dobrudzsai be-

számolójának magyar fordításával (Aquila 1898, p 3—104) tudtam elnyerni Herman Ottó nem éppen könnyen megszerezhető elismerését” — mondja ő maga.¹¹ 1898 májusában kilépett a Központból dr. Floericke Kurt. A megüresedett állásba Herman Ottó Schenk Jakabot hívta meg, aki mint asszisztens 1898. július 1-én lépett szolgálatba.¹² Az 1898. évi madárvonulási adatok összegezését kapta feladatul.¹³ Ez évben résztvett a szarajevói madártani értekezleten is.¹⁴

I. Vönöczky Schenk Jakab ornitológus.
I. Jakab Vönöczky Schenk, Ornithologe.
I. Jakab Vönöczky Schenk, ornithologue.
I. Якоб Венёцки Шенк, орнитолог.



1899-ben, mint egy éves „önkéntes” katonai szolgálatra vonult be az osztrák—magyar közös 14. Inf. Regimenthez. Százada a tiroli Niederdorfban állomásozott. Innét írta¹⁵ volt munkatársának és barátjának, Csörgey Titusznak 1901. április 4-én: „Furcsa gusztsza van a németnek, mikor Niederdorfnak nevezi ezt a falut, mert hiszen csak 1150 m magasságban fekszik”. Ez az apró, gúnyos megjegyzés mutatja, hogy Schenk német csengésű neve ellenére is magyarnak érezte magát!

A katonaeletet nehezen viselte. „Annyira megszűntem »en« lenni, hogy semmi sem számít” írja említett levelében. Nemcsak érzékeny egyéniségének elnyomása, anyagi helyzete is nehezítette létét: „Fájt ugyan, hogy a többi magyar fiúval együtt nem mehettem haza szabadságra, de mit csináltam volna otthon komisz jáger ruhámban...” Arra ugyanis nem volt lehetősége, hogy „extra ruhát” csináltasson, mint a többi „önkéntes”. Barátai és Herman Ottó apró ajándékai csak a lét nehézségein segítettek át. Így írt erről Csörgeynek idézett levelében: „Az 5 forintot megkaptam, igen kapóra jött, jórészt ki is adtam már avval a 15 forinttal együtt, a mit a főnök úr küldött...”

Egyetemi tanulmányait be akarta fejezni, azonban ahhoz is pénz kellett. Fizetése az Ornithológiai Központnál csak a megélhetéshez volt elég, abból megtakarítani nem tudott. Leszerelése után 1901-ben és 1902-ben Sajókázán, Radvánszky bárónál nevelősködött.¹⁶ 1902 nyarán két hónapot újból a Központban dolgozhatott ideiglenesen, ahol akkor főként a kakukk-vonulást tanulmányozta.¹⁷ Ezt követően a budapesti tudományegyetemre iratkozott be,¹⁸ hogy befejezze Kolozsvárott megkezdett tanulmányait.

Úgy látjuk, több körülmény is közrejátszott abban, hogy mégsem szerzett szántantanári oklevelet. Érdeklődése ekkor már teljesen a madárvilág felé fordult, valószínű ez volt az alapvető ok. Közben az Ornithológiai Központ életében is változások történtek és a változások biztos jövőt ígértek már az Intézet dolgozóinak. A Valás- és Közoktatásügyi Minisztérium keretéből 1901. január 1-én a Földművelésügyi Minisztérium kötelékébe került az Ornithológiai Intézet. A Magyar Nemzeti Múzeum két szűk és sötét helyisége helyett ekkor a József körút 65. számú ház I. emeletén négy nagy termet kaptak, ahol a munkaszobák mellett a gyűjtemények számára is alkalmas hely jutott.¹⁹ 1903 szeptemberében Vezényi Árpád asszisztens kivált az Ornithológiai Központ kötelékéből, a megüresedett állást Schenk Jakab tanárjelölt kapta meg. Folytatta a kakukk-vonulás feldolgozását, amit 1902 nyarán kezdett el, de be nem fejezhetett.²⁰ Választásának helyességét az idő igazolta! 1905-ben a X. fizetési osztályba sorolták, 1906-ban a IX. fizetési osztályba nevezték ki.²¹ A Magyar Nemzeti Múzeum tudományos kutatói is ebben a fizetési osztályban kezdték akkor közszolgálati pályájukat.

Herman Ottó, a Magyar Ornithológiai Központ igazgatója 1907. augusztus 1-én egy éves szabadságra ment. Az Intézet vezetését Csörgey Titusz vette át erre az időre, a magyar madártan tudományos folyóiratának, az Aquila-nak szerkesztése viszont egészében Schenkre hárult.²² A szerkesztési munka nem volt új feladat számára,

hiszen Herman mellett 1905-től lényegileg ő végezte már ezt a munkát.²³ Herman Ottó 1908. november 1-én másodízben is kapott egy év szabadságot, hogy a magyar ösfoglalkozásokról készülő nagy művét befejezhesse.²⁴ Ez alatt az idő alatt ugyancsak Schenk Jakab szerkesztette az Aquila-t.²⁵ Nemcsak az Aquila szerkesztési feladatait látta el, a megjelenő cikkeket is ő fordította németre. Herman kívánsága volt, hogy az Aquila párhuzamos magyar és német szöveggel közölje a közleményeket, hogy a nemzetközi tudományos világ maradék nélkül hasznosíthassa a magyar madártan eredményeit.²⁶ Schenk azonban nemcsak fordított és szerkesztett, a madárvonulással és madárvédelemmel kapcsolatos jelentős levelezést is ő intézte.²⁷ Arra is maradt ideje, hogy 1908 tavaszán Szlávay Kornél társaságában az Al-Duna ártereinek madáréletét tanulmányozza.²⁸ A Német Ornithológiai Egyesület ez évi közgyűlésén Schenk Jakab képviselte az Ornithológiai Központot. Október 3-án a közgyűlésen előadást tartott a fehér gólya magyarországi vonulásáról.²⁹

1908. év egyébként jelentős a magyar madártan történetében. A dán Mortensen 1899-ben kezdte a madarak gyűrűzését, hogy ennek segítségével kutathassa vonulásaikat. A német Thienemann 1904-ben vette át a módszert, amitől a szakemberek általában nem sokat vártak. Schenk felismerte a madárgyűrűzés jelentőségét, a magyar szakemberek ellenvéleménye ellenére is volt bátorsága ahhoz, hogy Herman Ottónak javasolja a gyűrűzés bevezetését. Herman elfogadta Schenk javaslatát, így Magyarország harmadiknak a világon, 1908-ban megkezdte ezt, a ma már világviszonylatban nagy sikerrel alkalmazott kutatási módszert.³⁰ Ezzel Schenk munkaköre új feladattal bővült.

Szinte fáradszató volt ebben is. Ha az egykori gyűrűzési jelentéseket³¹ nézzük, azt látjuk, hogy szinte állandóan vonaton ült. A gólyákkal kezdte ezt a munkát. Egyik nap Erdélyben gyűrűzött, néhány nap múlva már a Csalóközben találjuk, majd a Bácskában, vagy az Alföldön. Egyúttal gólya-katasztert is készített. Schenk munkája már az első évben jelentős eredményt hozott: az általa gyűrűzött gólyák afrikai visszajelzéseit.³²

A gólyák után a nádasok madártelepein végezte a gyűrűzést, gémekeket, kárókatonákat, kócsagokat jelöl. Járt az Obedszka-Barában, az Adonyi-szigeten, Hároszigeten, Bellyén, legkedvesebb munkaterülete azonban a Kis-Balaton. A Kis-Balaton akkor a Festetics hitbizomány tulajdona volt, kócsagállományának pusztulása hívta fel Schenk figyelmét a természetvédelemre, melynek hazánkban előharcosa lett. Mai természetvédelmünk java része Schenk munkásságán, kutatásain alapszik.

Gyűrűzésének harmadik szintere a puszta. Urbő és Schenk neve összeforrtak egymással. Az első nagyarányú dankasirály eredmények Schenk-től származnak, de még kiemelkedőbbek sikerei a bibeikkel, cankókkal kapcsolatban.³³ Urbői kutatásai alapján a Földrajzi Társaság Alföldi Bizottságának tagjává nevezték ki.³⁴

Az Ornithológiai Központ eredményei alapján Darányi Ignác akkori földművelésügyi miniszter 1909-ben az állami intézetek sorába emelte a Központot és ettől

kezdve Magyar Kir. Ornithológiai Központ lett az intézmény neve.³⁵ A maga korában jelentős eredményben Schenk Jakab munkájának is nagy része volt, ennek elismeréseként 1908 óta a VIII. fizetési osztályba sorolva kapta illetményét.³⁶

Berlinben, 1910. május 30-tól június 4-ig tartott V. Nemzetközi Madártani Kongresszuson Herman Ottó, Csörgőy Titusz és Schenk Jakab képviselték a Központot. A kongresszus öt szakosztálya közül a másodiknak, amely a madárvonulással foglalkozott, Herman Ottó lett az elnöke, Schenk a jegyzője. Schenk „Kísérlet a madárvonulás kutatásában” címmel előadást is tartott.³⁷

1914-ben az angol Witherby kérésére fel Schenkot, hogy az angliai madárgyűrés megindításához tanácsot és gyakorlati útmutatást adjon.³⁸ Ekkor tört ki az első világháború, Schenk Jakabot is katonának hívták be. Harctéri szolgálatból hátszaki beosztást kapott, így madártannal tudott foglalkozni ebben az időben is.³⁹ 1916-ig Schenk szerkesztette az Aquila-t, melynek csak az évi száma jelent meg Chernel szerkesztésében.⁴⁰

1918-ban Schenk Jakabot tudományos munkássága elismerésül titkári címmel a VII. fizetési osztályba sorolta felettes hatósága.⁴¹ Schenk nevét már ekkor a nemzetközi tudományos világ jól ismerte. 1920-ban a holland Madárvédő Egyesület fennállásának huszonöt éves évfordulójára kiadott emlékkönyvben külön méltatják a magyar madárvédelem és természetvédelem terén elért eredményeit.⁴²

Szinte természetes ezek után, hogy amikor 1922-ben Magyarországon járt Gilbert Pearson, az ICBP (Nemzetközi Madárvédelmi Bizottság) alapító elnöke, majd a holland Drijver, Schenk Jakab kalauzolta őket. Bemutatta nekik a Kis-Balatont is, melynek pusztuló kócsagállományára megrázó cikkben hívta fel a tudományos világ és a közvélemény figyelmét.⁴³ Schenk meggyőzte külföldi vendégeit a Kis-Balaton madárvilágának nemzetközi jelentőségéről, így megszerezte anyagi támogatásukat is „kócsagör” alkalmazásához.⁴⁴ Az első „kócsagör” a vörsi Gulyás József lett, aki 1945-ig töltötte be ezt az állást, mikor magas kora miatt nyugdíjba kényszerült.

Az első világháború után 1926-ban tartották az első nemzetközi madártani kongresszust Kopenhágában. A VI. Nemzetközi Madártani Kongresszus elnöki megnyitójában dr. Hartert külön elismeréssel nyilatkozott Schenk Jakab erdei szalonka vonulási viszonyait tárgyaló dolgozatáról és Lambrecht Kálmán fosszilis madarakról szóló kézikönyvéről.⁴⁶ Schenk említett dolgozata adott egyébként impulzust a német Gröbbsel fiziológusnak a madarak egyensúlyozó szerveinek tanulmányozásához.⁴⁷ A Kongresszuson Schenk május 2-án előadást tartott. Előadását az Aquila teljes terjedelmében közölte.

A Budapesten, 1927-ben megrendezett X. Nemzetközi Zoológiai Kongresszuson Schenk is tartott előadást. Előadásának magyar szövege az Aquila-ban jelent meg.⁴⁹ A madarak áttelepülését vizsgálta, így ez az első magyar zoodinamikai tanulmány. Pozitív gyűrészi eredményeket foglalt össze, így előadása és cikke nemzetközi viszonylatban is úttörő jellegű.

1927-ben Schenk igazgatói címet kapott.⁵⁰ Az akkor már Madártani Intézet nevet viselő intézménynek 1922-től Csörgőy Titusz volt a vezetője, kinek 1927-től hivatalosan is Schenk lett a helyettese. Az Intézet tudományos életének irányítása Herman Ottó 1914-ben bekövetkezett halála⁵¹ után Schenk kezébe került, a földművelésügyi minisztérium, azonban csak 1927-ben hagyta jóvá hivatalos formában is ilyen irányú tevékenységét. Az első világháborút követő évek a gazdasági krízis jegyében teltek el. A felettes hatóság nem tekintette eléggé gyakorlati intézménynek a Madártani Intézetet, így annak anyagi lehetőségei egyre rosszabbak lettek.⁵²

Schenk Jakabnak is része volt abban, hogy a Madártani Intézet kiheverte ezt a válságos időszakot, tudományos eredményekben és jó szakemberekkel bővülve fejlődhetett tovább. Schenk Jakab örökölte Herman Ottó agilitását. Világosan tudta, hogy a komoly tudományos munka alapja a jó szakkönyvtár. A változó gazdasági nehézség ellenére a külföldi kapcsolatok bővítésével és a folyóiratcsere kiszélesítésével naggyá fejleszthette az Intézet könyvtárát.⁵³

Schenk szerette és bocsúlta Herman Ottót, méltó emléket akart állítani mestere nevének. A főváros kezdeményezésére 1928 őszén a Debrői út nevét, ahol akkor a Madártani Intézet működött, Herman Ottó útra változtatta át.⁵⁴

A toll volt Schenk igazi erőssége, nem szívesen adott elő. A hazai tudományos üléseken viszonylag ritkán hallatta szavát,⁵⁵ a nagy nemzetközi kongresszusokon, amikor Magyarországot képviselte, kötelességének érezte, hogy előadjon. 1928-ban a Nemzetközi Madárvédelmi Bizottság genfi előértekezletén tartott előadását az Aquila közölte.⁵⁶ Felettes hatósága ez évben érdemei elismerésül a VI. fizetési osztályba léptette elő.⁵⁷

1929. március 1-én a Természettudományi Társulat ülésén bemutatta a madarak vándorútjáról készített térképét⁵⁸ Élete munkásságának jelentős eredményét rögzítette ez az 1928-ban elkészült térkép.

1930-ban részt vett Schenk is a VII. Nemzetközi Madártani Kongresszuson Amsterdamban és június 3-án a Kongresszus második osztályában előadást is tartott.⁵⁹ Előadásának magyar szövegét az Aquila közölte.⁶⁰

1935-ben nyugalomba vonult Csörgőy Titusz kísérletügyi főigazgató, a Madártani Intézet vezetője.⁶¹ Az Intézet vezetésére Schenk Jakab kapott megbízást, majd 1936-ban főigazgatóvá nevezték ki.⁶²

A Madártani Intézetet Herman örökségének tekintette és bár nem volt bürokrata, szóban és írásban igyekezett Intézetét érdekeit szolgálni. Ez a feladat meglehetősen elvonta kedves kutatásától. Megjelent továbbra is a külföldi kongresszusokon. Ott volt a Nemzetközi Madárvédelmi Bizottság 1937-es bécsi ülésén,⁶³ részt vett az 1938-ban Rouenban tartott Nemzetközi Madártani Kongresszuson.⁶⁴ Az ICBP európai alelnökévé választották akkor.⁶⁵

Nevét ismerte már a világ! 1939-ben kitört a második világháború. Véletlen-e, hogy Schenk Jakab világszerte ismert nevét Vönöczkyre változtatta?⁶⁶ Aligha! Magyarságát kívánta dokumentálni, azt a magyarságot,

amit német-ajkú rokonságával szemben is ismételt hangsúlyozott.⁶⁷

1941-ben főigazgatói ranggal nyugdíjazták, de megbízott igazgatóként továbbra is kezében hagyták az Intézet vezetését.⁶⁸

Már fiatal korában is sokat betegeskedett, ennek ellenére hallatlan energiával végezte kutatómunkáját és járta a terepet. Dolgozott szinte éjjel és nappal. Remek könyvtára lehetővé tette, hogy még a családi körben is kutatásának éljen. Amint tehetett, könyvtárába húzódott vissza és szorgos munkával, remek tudományos érzékel cédulázta a madártan egyre bővülő irodalmát. Élete vége felé új kutatási irányba kezdett. A madártan kultúr-történeti kapcsolatai érdekelték. Megírta a magyar solymászat és magyar sólyomnevek történetét. Hatalmas, fél termet betöltő cédula-anyaga 1945-ben megsemmisült,⁶⁹ csupán utolsó munkáinak céduláiból maradt ránk egy töredék.⁷⁰ Töredékben maradt anyaggyűjtése is bizonyítja, hogy cikkei, előadásai teljességre törekedve, nagy felkészültséggel készültek.

Az óriási munkatempó, az átdolgozott éjszék kikezdtek gyenge egészségét. Az 1930-as években már többször szorult beteg szíve kórházi ápolásra. 1944 januárjában kiújult szívbajával sokáig feküdt a budapesti János-kórházban. Naponta tájékoztatta magát Intézete ügyeiről, melynek vezetését még akkor sem engedte ki kezéből.⁷¹ A balkáni kacagógerléről írt kis cikkéből tudjuk meg, hogy 1944. április 7-től május 5-ig a balatonfüredi Szanatóriumban ápolták.⁷² Balatonfüredről a nyugalmasabbnak ígérkező Kőszegre, fiához ment betegszabadságra. „Az Intézet iránt érzett mindenek felett álló szeretetére és munkakedvére jellemző, hogy betegsége alatt egy pillanatra sem engedte ki kezéből az Intézet irányítását, különösen az akkor sajtó alatt álló Aquila-kötet szerkesztését és még korrigálását is sajátkezűleg végezte el” — mondja Vertse Albert és hozzáteszi, hogy betegsége és az Intézet között 1944 december haváig volt postai kapcsolat.

A háború vihara elérte Kőszegre is. 1945 február 22-én bombatámadás érte a városkát. Akkor oltotta ki szívroham Vönöczky Schenk Jakab értékes, munkás életét.⁷⁴ Kőszegen temették el.

Vönöczky Schenk Jakab abban a korban élt, amit a magyar zoológia hőskorának nevezhetünk. A század-

forduló idejére már eléggé felhalmozódott faunisztikai anyagot fel kellett dolgozni, összegezni a jövő kutatása számára. Ebből a munkából Vönöczky Schenk Jakab alaposan kivette a részét. Összeállította a faunakatalógust és a magyar madártan irodalmát 1910-ig.⁷⁵ Herman Ottó a következőket írta Schenk cikkére: „A *sum cuique*” és a tökéletes objectivitásnál fogva *mintaszerű* bevezetés 1914. júl. 16-án Herman Ottó.”⁷⁶ Herman egyébként külön szekrényeket csináltatott a munka cédula-katalógusának.

Vönöczky Schenk Jakab összeállította a magyar fauna-katalógus madártani részét, aminek harmadik, korszerűsített jegyzéke 1938-ban jelent meg.⁷⁷ Az 1929-ben újból kiadott Brehm-ben az addigi magyar madárfaunisztikai adatokat és ismereteket foglalta össze.⁷⁸ Ez a munka ma is alapvető, bár a kiadó értelem nélkül rövidítette Vönöczky Schenk szövegét. A munka magyar vonatkozásai az akkori ismeretek alapján tökéletesek.

Vönöczky Schenk munkásságának madárvonulással foglalkozó része úttörő kezdeményezés. Munkásságának jelentős alkotásai azok az összefoglalások, amiket az egyes madárfajokról írt.

Elméleti kutatásait a Deutsche Ornithologische Gesellschaft 1923-ban levelező tagsággal; az Ornithologische Gesellschaft in Bayer 1926-ban tiszteleti tagsággal; az American Ornithologists' Union 1926-ban levelező tagsággal; az Ornithologisk Föreningen i Finland 1927-ben levelező tagsággal; a British Ornithologists' Union 1930-ban levelező tagsággal; a finn Zool.-Bot. Föreningen 1942-ben levelező tagsággal jutalmazta.⁷⁹

Vönöczky Schenk Jakab a magyar természetvédelem egyik előharcosa volt. Ennek elismerésül 1922-ben az Audubon Society és a Club van Nederlandsche Vogelkundigen levelező tagjává választotta, 1932-ben az R. Society for the Protection of Birds tiszteleti tagja lett.⁸⁰ Ezzel függött össze, hogy 1938-ban az ICBP európai bizottsága alelnökének választotta.

Huszonöt éve tett pontot a halál Vönöczky Schenk Jakab tudományos eredményekben gazdag életének végére. Az évfordulót használjuk fel arra, hogy a magyar tudományos élet és a hazai természetbarátok számára életének felvázolása mellett gazdag irodalmi hagyatékát is összegezzük.

Keve András—Sági Károly Jenő

JEGYZETEK

¹ Vönöczky Schenk Jakabné szíves szóbeli közlése alapján.

² Keve A., Vasvári Miklós, Vönöczky-Schenk Jakab és Dörning Henrik emlékezete. Állattani Közlemények 48 (1961) 5.

³ Vönöczky Schenk Jakabné levélben közölt adatai alapján.

⁴ Uo.

⁵ Schenk Jakab levele nyomán. A levelet Tarján Tibor közli, Békéscsaba és vidékének madárvilága című cikkében. (Békéscsaba monográfiája, 1935)

⁶ Vönöczky Schenk Jakabné levélben közölt adatai alapján.

⁷ Schenk Jakab levele, Tarján említett cikkében.

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ Csörgény T., Vönöczky-Schenk Jakab kísérletgyűjteményi főigazgató, a Madártani Intézet igazgatója 1876—1945. Aquila 51—54 (1944—45) 212.

¹¹ Lambrecht K., Herman Ottó az utolsó magyar polihisztor élete és kora. Bp., 1920.

¹² Keve A., i. h., 5.

¹³ Vönöczky Schenk J., Ötven év. Aquila (1943) 25. — Aquila 4 (1897) 186.

¹⁴ Vönöczky Schenk J., i. h., 25.

¹⁵ Aquila 5 (1898) 306. — Vönöczky Schenk J., i. h., 25.

¹⁶ Vönöczky Schenk J., i. h., 25.

¹⁷ Keve A., i. h., 7.

¹⁸ Csörgény T. szíves közlése alapján a Balatoni Múzeumba került levél.

¹⁹ Vönöczky Schenk Jakabné levélben közölt adatai nyomán.

²⁰ Aquila 9 (1902) 233.

²¹ Leckekönyve a Balatoni Múzeum tulajdonában.

²² Vönöczky Schenk J., i. h., 28.

²³ Aquila 10 (1903) 293.

²⁴ Warga K., A M. Kir. Madártani Intézet személyzeti kimutatása kronológiai sorrendben. Aquila 50 (1943) 420. — Aquila 13 (1906) 254.

²⁵ Aquila 14 (1907) 361.

²⁶ Keve A., i. h., 7.

- ²⁴ Herman O., Az ősfoglalkozások. A Mezőgazdasági Múzeum ismertetője. Bp., 1907.; Az ősfoglalkozások magyarózó lajstroma. Mezőgazdasági Múzeum IV. terem. Bp., 1908.; A magyarok nagy ősfoglalkozása. Előtanulmányok. Bp., 1909.; A magyar pásztorok nyelvkinése. Bp., 1914.
- ²⁵ Aquila 15 (1908) 345.
- ²⁶ Lambrecht K., i. h., 177.
- ²⁷ Vönöczky Schenk J., i. h., 33.
- ²⁸ Aquila 15 (1908) 274.
- ²⁹ Aquila 15 (1908) 336—337.
- ³⁰ Keve A., i. h., 5—6.
- ³¹ Schenk J., Jelentés az 1908. évi madárjelölésekről. — Aquila 15 (1908) 294—301.; Jelentés az 1909. évi madárjelölésekről. — Aquila 16 (1909) 245—276. stb.
- ³² Schenk J., Aquila 16 (1909) 255—256.
- ³³ Keve A., i. h., 6.
- ³⁴ Keve A., i. h., 6.
- ³⁵ Vönöczky Schenk J., i. h., 35.
- ³⁶ Warga K., i. h., 420.
- ³⁷ Aquila 17 (1910) 283.
- ³⁸ Keve A., i. h., 6.
- ³⁹ Vönöczky Schenk J., i. h., 25.
- ⁴⁰ Vönöczky Schenk J., i. h., 40.
- ⁴¹ Warga K., i. h., 420.
- ⁴² Szemere L., A holland madárvédők megemlékezése rólunk. — A Természet 20 (1924) 54.
- ⁴³ Keve A., i. h., 6.
- ⁴⁴ Vönöczky Schenk J., i. h., 47.
- ⁴⁵ Dr. Keve András közlése alapján.
- ⁴⁶ Schenk J., Jelentés az 1926. május 24—29-ig Koppenhágában tartott VI. Nemzetközi Madártani Kongresszusról. — Aquila 34—35 (1927—28) 469—470.
- ⁴⁷ Schenk J., i. h., 470—471.
- ⁴⁸ Aquila 34—35 (1927—28) 242—256.
- ⁴⁹ Schenk J., Néhány palaearktikus madárfaj települési viszonyai. — Aquila 34—35 (1927—28) 85—101.
- ⁵⁰ Warga K., i. h., 420.
- ⁵¹ Lambrecht K., i. h., 93.
- ⁵² Keve A., i. h., 7.
- ⁵³ Vönöczky Schenk J., i. h., 64—68.
- ⁵⁴ Aquila 34—35 (1927—28) 476.
- ⁵⁵ Keve A., i. h., 6.
- ⁵⁶ Aquila 34—35 (1927—28) 11—15.
- ⁵⁷ Warga K., i. h., 420.
- ⁵⁸ A Természet 25 (1929) 52.
- ⁵⁹ Vönöczky Schenk J., i. h., 48.
- ⁶⁰ Schenk J., Az erdei szalonka tavaszi vonulásának prognózisa Magyarországon. — Aquila 36—37 (1929—30) 33—44.
- ⁶¹ Keve A., Csörgéy Titusz és Breuer György emlékezete. — Állattani Közlemények 50 (1963) 2.
- ⁶² Warga K., i. h., 420.
- ⁶³ Vönöczky Schenk J., i. h., 48.
- ⁶⁴ Vönöczky Schenk J., i. h., 48.
- ⁶⁵ Csörgéy T., i. h., 43.
- ⁶⁶ Keve A., Állattani Közlemények 48 (1961) 7.
- ⁶⁷ Vönöczky Schenk Jakabné levélbeni közlése alapján.
- ⁶⁸ Keve A., i. h., 7. — Warga K., i. h., 420.
- ⁶⁹ Keve A., i. h., 6.
- ⁷⁰ Vönöczky Schenk Jakabné ajándékaként a Balatoni Múzeumban.
- ⁷¹ Keve A., i. h., 7.
- ⁷² Vönöczky Schenk J., A balkáni kacagógerle előfordulása Balatonfüreden. — Aquila 50 (1943) 404.
- ⁷³ Vertse A., Beköszöntő. — Aquila 51—54 (1944—47) 10.
- ⁷⁴ Vertse A., i. h., 11.
- ⁷⁵ Schenk J., Magyarország madárvilága és madárvonulása. — Aquila 20 (1913) 231—330.
- ⁷⁶ Vönöczky Schenk hagyatékából a Madártani Intézet könyvtárába került példányban.
- ⁷⁷ A történelmi Magyarország madarainak névjegyzéke. — Aquila 42—45 (1935—38) 9—79.
- ⁷⁸ Schenk J., Madarak. Brehm IX. Bp., 1929.
- ⁷⁹ Keve A., i. h., 7.
- ⁸⁰ Keve A., i. h., 80.